

REALISATIE ECOLOGISCHE VERBINDINGSZONES: DE DRENTSE STRATEGIE

A. Kooij

De idee van een ecologische hoofdstructuur met natuurgebieden als parels aan een snoer is en blijft een mooi concept. In de praktijk blijkt het verbinden van die natuurgebieden echter een moeizaam proces. De vele betrokken partijen, hiaten in ecologische kennis en de weerbarstigheid van de subsidieregelingen natuurbeheer en agrarische natuurbeheer spelen daarbij een rol. De provincie Drenthe probeert deze problemen op haar manier aan te pakken.

De provincies moeten de ideeën uit het Natuurbeleidsplan vertalen naar regionaal niveau. De provincie Drenthe vindt het belangrijk dat verbindingszones in de eerste plaats ecosystemen met elkaar verbinden. Dat betekent dat aanleg en inrichting van een verbindingszone niet op een enkele soort worden afgestemd, maar op hele ecosystemen. De provincie wil zich namelijk niet uitsluitend richten op de "aajibare" dieren zoals de otter en de das. Deze keuze heeft ook te maken met een tekort aan tijd en mensen om voldoende kennis te vergaren. De waarde van de Drentse natuur schuilt vooral in het 'kleine grut' zoals kevers, sprinkhanen en libellen. Soorten die zich onopvallend en onopgemerkt ophouden in onze heiden en beekdalen. Daarom weten we ook onvoldoende wat zich allemaal afspeelt in de Drentse natuurterreinen. In ieder geval niet voldoende om vast te stellen welke dieren en planten het meest bedreigd worden in hun voortbestaan doordat hun leefgebieden te klein zijn of te ver uit elkaar liggen. Daaruit ontstond de gedachte om belangrijke gebieden met elkaar te verbinden met een strook die zoveel mogelijk lijkt op deze gebieden, een universele infrastructuur voor zoveel mogelijk organismen van deze natuurgebieden.

Aan de slag

Als eerste stap in het proces zijn voorkeurstracés voor verbindingszones op de kaart gezet. Deze voorkeurstracés zijn voor een groot deel van achter het bureau ingetekend. Er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande structu-

ren in het landschap: watergangen, wegbermen, singels. Poelen, kruidenrijke graslanden en overhoekjes worden daar aan vastgekoppeld. Vervolgens is het stukje overgedragen aan natuurbeheerders, waterschappen, gemeenten en grondeigenaren. Deze betrokkenen konden aan de slag gaan met de verdere uitwerking van de route en konden hun lokale kennis inbrengen. Deze kennis kan ertoe leiden dat de uiteindelijke verbinding een andere - betere - weg neemt dan het door de provincie bedachte voorkeurstracé.

De praktijk

Een verbindingszone blijkt een puzzel waarvan de stukjes in handen zijn van veel verschillende personen en instan-

ties: een voorkeurstracé raakt een groot aantal eigenaren en beheerders. Als het meezit speelt één eigenaar een centrale rol. Een watergang loopt tussen twee moerassen, of een brede berm ligt op de route tussen heidegebieden. In zo'n geval kan er een kapstok voor de verbinding gevormd worden door goede afspraken te maken met de eigenaar of beheerder van zo'n lint: het waterschap of de gemeente. Maar ook dan nog is het een hele klus om de rest van de puzzel aangevuld te krijgen. Samen aan tafel gaan zitten is erg belangrijk. Het aanleggen van het ene stukje kan er soms toe leiden dat een ander stukje niet meer past. Daar is overleg voor nodig.

Of je nu te maken hebt met één eigenaar of meerdere, en dat laatste is natuurlijk meestal het geval, het blijkt dat er in deze fase behoefte is aan een 'spelleider' die de spelregels uitlegt en er voor zorgt dat er afspraken komen over taken en verantwoordelijkheden. Het moet voor iedereen duidelijk worden wie op welke plaats een puzzelstukje aan gaat leggen.

Als dit eenmaal is geregeld, wordt het puzzelen een stuk eenvoudiger. Dat blijkt bijvoorbeeld in Noord Drenthe, waar een gemeente op verzoek van de provincie de touwtjes in handen heeft genomen. Op dit moment wordt concreet beschreven wat de verschillende partijen de komende jaren gaan doen als bijdrage aan de verbindingszone.

Het Terhorsterzand is een onderdeel van een verbindingszone. Foto: A. Kooij.

ECOLOGISCHE VERBINDINGSZONES

- ■ ► Indicatieve route
- voorkeustracé
- ▨ Beekdalen met verbindende functie
- 12 Nummer EVZ
- Te verbinden natuurgebieden

spreid in Drenthe wat gronden geruild en aangekocht. De natuurbeheerders zullen deze terreintjes gaan inrichten en beheren als stapstenen. Met particulieren zijn overeenkomsten afgesloten om randen van percelen die langs een verbindingzone liggen te gaan beheren als kruidrijke zomen. Omdat de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer op dit moment nog wat haken en ogen heeft, zijn deze overeenkomsten ondergebracht in een provinciale regeling. Landschapsbeheer Drenthe sluit deze overeenkomsten af. De gemeente Midden-Drenthe heeft een beheersplan uitgewerkt om de gemeentelijke bermen langs de verbindingzone een rol te geven als verbindend lint. Inrichting en beheer zullen worden afgestemd op een verbindende functie. Er zijn faunatunnels en stapstenen aangelegd op plaatsen waar de verbindingzones provinciale wegen kruisten en waar wegwerkzaamheden en nieuwe

De rol van de natuurbeheerders

Opmerkelijk was de afwachtende houding van de natuurbeheerders. Grote, afgeronde natuurterreinen hebben hun voorkeur. Ze zitten er niet op te wachten om smalle stroken en kleine terreintjes in eigendom en beheer te nemen. De natuurkwaliteit die je in de grote terreinen nastreeft is daar in hun ogen niet aan de orde, terwijl het beheer van stroken en snippertjes een lastige en kostbare zaak is. Dan moet een beheerder wel erg overtuigd zijn van het nut van extra inspanningen. Wat levert dat op voor "zijn" natuur? Het enthousiasme om mee te denken over verbindingzones kwam dan ook maar langzaam op gang. Inmiddels is met de toename van kennis over het hoe en waarom van verbinden de opstelling van de natuurbeheerders een stuk actiever geworden. De toegenomen aandacht van bestuurders, publiek en pers voor het fenomeen verbindingzones heeft dit proces versneld.

Stukjes en beetjes

Voorals de eerste jaren was het leerproces erg belangrijk. In de loop van de tijd heeft een aantal verbindingzones langzamerhand vorm gekregen. Er zijn ver-

Een waterschapsleiding kan een onderdeel vormen van een vochtig en een droog lint. Foto: A. Kooij.

infrastructuur gepland zijn. Stukje bij beetje groeit zo de ecologische hoofdstructuur. Op dit moment is er nog nergens in Drenthe een verbindingzone "compleet", maar de provincie verwacht wel dat binnen afzienbare tijd ergens in Drenthe een feestelijk lintje doorgesnoept kan worden.

Schaduwen

Dit jaar bleek dat een aantal betrokkenen niet meer aan tafel zat. Dat is op zich niet erg, maar deze betrokkenen bleken de recente ontwikkelingen als een bedreiging te beschouwen. Met name ging het om agrariërs die bang waren dat de realisatie van de verbindingzone hun bedrijfsvoering negatief zou beïnvloeden. Deze gevreesde schaduwwerking had vooral te maken met de nieuwe wetgeving Ammoniak en Veehouderij. Hoe dit allemaal zal uitpakken kan op dit moment inderdaad niemand voorzien. Zowel het rijk als de provincie voeren nog volop discussie. De partijen die nu werken aan een verbindingzone zijn van mening dat problemen die nu en in de toekomst spelen het beste met elkaar opgelost kunnen worden door daar open over te spreken.

Samenwerkingsovereenkomst

Onlangs ondertekenden elf partijen een overeenkomst over een verbindingso-

Ook een overhoek bij een wegaansluiting kan worden ingepast in een verbindingsoverhoek. Foto: A. Kooij.

ne in Midden-Drenthe. Zij kwamen overeen om gezamenlijk de draad weer op te pakken. De ondertekenaars waren gemeente Midden-Drenthe, het waterschap Reest en Wieden, Dienst Landelijk Gebied, NLTO, Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Het Drents Landschap, Landschapsbeheer Drenthe, IVN Westerbork, de Milieufederatie Drenthe en de provincie. Afsproken is om zich in te spannen om in 2002 een uitvoeringsprogramma vast te stellen. Het was niet eenvoudig om alle partijen weer aan tafel te krijgen en om een tekst op te stellen waar allen zich in konden vin-

den. Maar het is gelukt en iedereen gaat weer verder om ook de laatste stukjes aan te leggen.

Zijn onze doelen haalbaar

De laatste jaren is veel kennis ontwikkeld en beschikbaar gekomen over de werking van verbindingsoverhoeken. Alterra werkt in opdracht van LNV aan de bundeling van deze kennis in het handboek Robuuste Verbindingen. Ook ecologische randvoorwaarden voor een aantal afzonderlijke diersoorten en diergroepen worden vermeld. Volgens dit handboek zijn de linten en stapstenen in de Drentse verbindingsoverhoeken aan de krappe kant. Een verbindend lint is in Drenthe 30 meter breed terwijl Alterra aangeeft dat 50 meter beter is. Heeft de provincie wellicht de ecologische doelen te laag gesteld met het oog op de praktische haalbaarheid?

Het is een hele kunst om het evenwicht te vinden tussen optimaal en haalbaar. De provincie heeft aan den lijve ondervonden hoeveel moeite het kost om zelfs deze verbindingsoverhoeken met bescheiden afmetingen te verwezenlijken.

Voorlopig probeert de provincie daarom eerst maar eens de 30 meter brede linten goed voor elkaar te krijgen. De rijksoverheid is erg ambitieus om over te schakelen op "Robuuste verbindingsoverhoeken" nu de aanleg van de ecologische verbindingsoverhoeken achterblijft.

Ook brede bermstrookjes kunnen deel uitmaken van verbindingsoverhoeken. Foto: H. Dekker.

Robuust is geen toverwoord dat mensen in beweging brengt. Evenmin is het "reserveren" van hectares een tovermiddel. Het welslagen van de verbindingzones hangt af van de bereidwilligheid van mensen om mee te denken en mee te doen. Daar is een goed en geloofwaardig verhaal voor nodig. Wanneer de doelen onhaalbaar lijken, haken mensen af.

Nog veel werk aan de winkel

Op dit moment is een "aangroeizone" de beste insteek voor Drenthe. En dat betekent alvast beginnen met de puzzelstukjes te leggen die het meest in het oog springen, het meest herkenbaar zijn of het meest voor de hand liggen. Als eenmaal de contouren van het eindresultaat duidelijk zijn, wordt het gemakkelijker om stukjes aan te passen. Het praat ook veel gemakkelijker met partijen die ook een bijdrage kunnen leveren als er al wat te zien is. Het liefst in het veld, maar uitgewerkte plannen op papier helpen ook. In dit stadium is het erg belangrijk om alle partijen duidelijk te maken wat een verbindingzone is. Mensen komen pas in beweging als ze weten waar het over gaat. Daarvoor is communicatie op verschillende niveaus nodig: een bestuurder van een waterschap hoeft niet te weten hoe een droge stapsteen ingericht kan worden. Voor de juiste communicatie maken we een communicatieplan. Daarin komt te staan welke informatie over ecologische verbindingzones bij wie terecht moet komen en op welke manier. Het verstevigen van de menselijke verbindinglijnen zal de realisatie van de ecologische verbindingen ten goede komen.

A. Kooij is beleidsmedewerker bij de provincie Drenthe.

PROGRAMMA BEHEER: ERVARINGEN VAN AGRARIERS

D. Melman

De regelingen van het Programma Beheer, gestart 1 januari 2000, zijn nu twee jaar operationeel. In dit artikel bespreekt de auteur de tot nu toe opgedane ervaringen. Daarbij gaat het niet alleen over de regelingen zelf maar ook over de maatschappelijke effecten die ze hebben gehad op de agrarische wereld. Conclusie: de regelingen waren weliswaar veelbelovend maar in de praktijk is de uitvoering zeer gecompliceerd, bestaat er frustratie als gevolg van de technisch gebrekkige uitvoering en leeft de wens tot verdere emancipatie van agrarisch natuurbeheer.

Evaluatie

De regelingen van Programma Beheer bestaan nu twee jaar. In de praktijk zijn er inmiddels veel ervaringen opgedaan met deze nieuwe subsidie-regelingen, positieve en negatieve. Het Vakblad Natuurbeheer besteedt de komende nummers aandacht aan al deze ervaringen. In deze eerste aflevering komt de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer aan de orde. Overigens vindt er dit jaar ook een officiële evaluatie van de regelingen plaats. Het ministerie van LNV heeft inmiddels samen met alle betrokkenen een lijst opgesteld van onderwerpen die in de evaluatie aan de orde moeten komen. In ieder geval komt daarin aan de orde of met het Programma Beheer de beoogde doelen gerealiseerd zijn. Uitgangspunten van de regelingen waren dat er meer particulieren aan het natuurbeheer zouden kunnen meedoen, er meer aandacht zou komen voor natuur buiten de ecologische hoofdstructuur en dat er een sturing op resultaat zou moeten komen. Daarnaast komt er waarschijnlijk van alles aan de orde over de werkbaarheid van de pakketten, de communicatie rondom de regelingen, de vergoedingen, de administratieve lasten en de organisatie. De evaluatie zal een jaar in beslag nemen en de eventuele structurele wijzigingen zullen dan ook niet voor januari 2004 in de regelingen worden opgenomen. De redactie

Met de Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (SAN) en de Subsidieregeling natuurbeheer (SN) zijn er twee veelbelovende regelingen beschikbaar gekomen. Een uitgebreide consultatieronde onder potentiële beheerders heeft daar zeker aan bijgedragen. Met deze regelingen kon de betrokkenheid van agrariërs met natuur worden verdiept en uitgebreid. De verbeteringen betreffen: (1) introductie van resultaatbeloning, dus afrekenen naar prestatie op het gebied van natuur; (2) mogelijkheid tot deelname van beheerderscollectieven (agrarische natuurverenigingen), gecombineerd met de mogelijkheid om als collectief weer contracten met individuele agrariërs te sluiten; (3) mogelijkheid voor agrarische natuurverenigingen om natuurgebieden te beheren (particulier natuurbeheer). Met deze verbeteringen waren de regelingen voor de beheerders zeer stimulerend. Zeker ook omdat de rijks- en provinciale overheden van tevoren de kwaliteit en kwantiteit van de natuur- en landschapsdoelen hadden geformuleerd. Vraag en aanbod konden zodoende op een inzichtelijke manier bij elkaar worden gebracht.

Zeer gecompliceerde uitvoering

Maar bij de start van de regelingen was er nog geen sprake van goed ontwikkelde, stabiele regelingen. Op tal van punten waren er nog onduidelijkheden, zowel over de doelen als over de uitvoering zelf. Deze onduidelijkheden golden niet alleen voor de potentiële beheer-